

***Sprawozdanie z Interdyscyplinarnej Konferencji Naukowej
„Ciało, seksualność, pornografia – kontekst historyczny”,
Kraków, 14–15 października 2013 roku***

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/KLIO.2013.065>

W roku akademickim 2012/2013 w Instytucie Historii Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie zainicjowało swą działalność Koło Naukowe Doktorantów Historii. Wieńcząc roczną pracę, młodzi badacze zorganizowali w dniach 14–15 października 2013 roku Interdyscyplinarną Konferencję Naukową pt. *Ciało, seksualność, pornografia – kontekst historyczny*. Celem, jaki przyświecał sympozjum, było rozpoczęcie debaty w środowisku naukowym nad statusem i miejscem seksualności i cielesności człowieka w historii. Wystąpienia nawiązywać miały głównie do następujących zagadnień: postrzegania seksu, ciała i pornografii na przestrzeni wieków, wojnie płci w kontekście antropologicznym, konfliktowi cielesności z duchowością, poszukiwaniu przez ludzkość idealnego wzorca ludzkiego ciała, a także cielesności i seksualności w sensie prawnym. Podczas dwudniowego sympozjum zgromadzeni mogli zapoznać się z 32 referatami. W przeważającej części wystąpienia dotyczyły ujęcia historycznego ludzkiej seksualności. W debacie wzięli jednak udział literaturoznawcy, filolodzy, archeolodzy, a także historycy sztuki. Większość prelegentów podnosiła oryginalne tematy, stanowiące przedmiot ich autorskich badań, związanych z przygotowywanymi rozprawami doktorskimi.

W imieniu organizatorów zgromadzonych przywitali Karolina Szlęzak, prezes Koła Naukowego Doktorantów Historii Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie oraz Mariusz Wołos, opiekun Koła, pracownik Instytutu Historii tegoż Uniwersytetu.

Konferencję zainaugurowali swymi wystąpieniami profesorowie: Bożena Popiołek, dyrektor Instytutu Historii Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, oraz Marek Wilczyński. B. Popiołek, prowadząca badania dotyczące historii nowożytnej, wygłosiła referat o przestępstwach obyczajowych czasów saskich, możliwych do uchwycenia na podstawie ksiąg są-

dowych, a M. Wilczyński, znawca historii starożytnej, przybliżył zgromadzonym zagadnienie pojmowanie ciała i seksualności w okresie późnego antyku. Po wystąpieniach odbyła się ożywiona debata, w której padły pytania m.in. o lokalizację miejsc nierządu w obrębie starożytnych miast czy stosowanie środków antykoncepcyjnych w starożytności.

Panel odbywający się po wykładach inauguracyjnych zgromadził badaczy zajmujących się starożytnością i średniowieczem, a jego moderatorem była Karolina Szlęzak. Jako pierwszy wystąpił Maciej Lebdowicz, reprezentujący Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie, z referatem pt. „*Błyskająca udami*” – *rola kobiecej seksualności w klasycznej Sparcie*. Natomiast Aneta Pietrzycka z Instytutu Studiów Klasycznych, Śródziemnomorskich i Orientalnych Uniwersytetu Wrocławskiego za pośrednictwem trzech czasowników: *hybrizen*, *porneuesthai* i *paiderestein* omówiła grecki stosunek do homoerotyzmu powiązany z prawnymi reperkusjami oraz prostytutką. Marcin Kotyl, reprezentujący tę samą instytucję, ukazał bogactwo terminologii łacińskiej związanej ze sferą seksualności. Archeolog Dagmara Król, również z Uniwersytetu Wrocławskiego, w wystąpieniu pt. *Znane i nieznanne aspekty seksualności kobiet w antyku i średniowieczu* zapoznała zgromadzonych ze sposobami zaspokajania potrzeb seksualnych przez kobiety poprzez autoerotyzm, zabawki seksualne czy posiadanie niewolników do „osobistych usług”. Źródłami do badań nad zagadnieniem były dla prelegentki teksty literatury antycznej, średniowieczne przekazy oraz znaleziska archeologiczne. Artur Strug, reprezentujący Katolicki Uniwersytet Lubelski, z perspektywy historyka sztuki omówił problem cielesności w średniowieczu w referacie pt. *Obsceniczność i dowcip w średniowiecznych wizerunkach ciała. Rozważania nad znaczeniem motywu nagości w plastyce wieków średnich*. Panel zakończyło wystąpienie Anny Baranowskiej (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu), w którym omówiono stosunek chrześcijaństwa do ludzkiej seksualności, która – wedle nauki Kościoła katolickiego może być drogą do zjednoczenia z Bogiem. Uczestnicy konferencji mogli zapoznać się ponadto z referatem Bartłomieja Bednarka z Uniwersytetu Jagiellońskiego pt. *Fallus z przyległościami, czyli jak wykastrowano kulturę antyczną*, załączonego do materiałów konferencyjnych z powodu nieobecności prelegenta. Przed przerwą nastąpiła ożywiona dyskusja nad referatami. Pyta-

nia dotyczyły podstaw źródłowych referatów: Marcina Kotyla oraz Artura Struga. Zaciekawienie wzbudziło również wystąpienie Anny Baranowskiej. Pytania do badaczki dotyczyły m.in. przyczyn sprzeciwu nauki Kościoła katolickiego wobec seksu analnego i antykoncepcji.

W drugim panelu konferencji, prowadzonym przez Przemysława Jędrzejewskiego oraz Piotra Magierę z Instytutu Historii Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, jako pierwsza głos zabrała historyk Kościoła, Joanna Zawadzka-Morawiecka (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie). Badaczka przeniosła zgromadzonych do Ameryki Prekolumbijskiej, przybliżając obraz kobiety idealnej tej społeczności. Kolejne dwa referaty dotyczyły zagadnień z kręgu literatury kobiecej, a wygłosiły je literaturoznawczyni z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Referat Marzeny Golan dotyczył najbardziej kontrowersyjnej biblijnej niewiasty, nosił tytuł *Św. Maria Magdalena – obraz zmysłowej pokutnicy w homiletyce i hagiografii polskiej do końca XVIII wieku*. Cykl tematów genderowych zakończyła Weronika Witosław. Jej dociekania dotyczyły przedstawień kobiecego ciała w polskiej poezji barokowej. Trzy kolejne referaty wygłosili historycy z Uniwersytetu Pedagogicznego. Anna Penkała zajęła się zagadnieniem separacji w polskich małżeństwach szlacheckich. Wystąpienie Klaudii Skrzężyny nosiło tytuł *Seks w małym mieście. Życie intymne mieszkańców Słomnik w XVIII wieku*. Na przykładzie tego ośrodka prelegentka ukazała typowe postawy społeczności małomiasteczkowej w stosunku do seksu w Rzeczypospolitej u schyłku czasów nowożytnych.

Drugi panel, a zarazem pierwszy dzień konferencji zakończył referat Krzysztofa Kloca dotyczący przestępczości na tle seksualnym w międzywojennym Krakowie. Tak jak po pierwszym panelu, także i po drugim nastąpiła dyskusja nad wystąpieniami. Pytanie do Joanny Zawadzkiej-Morawieckiej dotyczyło bazy źródłowej wystąpienia i metod badania historii prekolumbijskiej Ameryki. Klaudia Skrzężyna doprecyzowała kwestię dotyczącą informacji na temat zapisów ojcostwa w księgach metrykalnych nieślubnych dzieci. Natomiast pytanie do Anny Penkały dotyczyło przypadków separacji w małżeństwach chłopskich.

Drugi dzień konferencji został podzielony na cztery sesje. Pierwsza z nich, której moderatorem była Dorota Pałosz z Uniwersytetu Pedago-

gicznego w Krakowie, rozpoczęła się od wystąpienia Elżbiety Nowosielskiej reprezentującej Uniwersytet Warszawski i Polską Akademię Nauk w Warszawie. Referat dotyczył pojmowania tzw. chorób kobiecych na terenie Rzeczypospolitej w XVIII wieku. Magdalena Nowak z Instytutu Historii Uniwersytetu Pedagogicznego poświęciła swoje rozważania kobietom w judaizmie. Referat został oparty na analizie wspomnień Żydów wielickich z lat 1872–1939, co pozwoliło przedstawić typową żydowską społeczność tamtego okresu. Tzw. *Jidysze Mame*, czyli kobieta żydowska, była opiekunką ogniska domowego odpowiedzialną za religijne wychowanie dzieci, a jej pozycja w rodzinie, wbrew pozorom, nie była gorsza niż mężczyzny. Sedno następnego referatu, zaprezentowanego przez Magdalenę Cebulę z Uniwersytetu Śląskiego, oddaje tytuł książki Frédérica Lagrange’a, *Islam zakazów. Islam przyjemności*¹. Autorka zaprezentowała ambiwalentność seksualności islamskiej, poruszyła także tematykę poligamii, dziewictwa, gwałtu oraz obrzezania. Karolina Anna Rosiejka z Instytutu Historii Sztuki Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza przedstawiła ciało kobiece widziane okiem obiektywu nowojorskich modernistów. Wtedy to właśnie dokonano się całkowite wyzwolenie z więzów tradycyjnej obyczajowości, a kobiece ciało mogło zostać zaprezentowane przez artystów w sposób bardziej dosłowny. Wystąpienie Adrianny Alksnin z Uniwersytetu Jagiellońskiego dotyczyło pacjentek kliniki Salpêtrière. Kobiety te były bohaterkami fotografii wykonywanych w trakcie ataków histerycznych, na które cierpiały. Przybierały wówczas erotyczne pozy utrwalone przez ich lekarza na fotografiach. Dyskusję po tej części obrad rozpoczęło pytanie Adama Sasinowskiego o skuteczność leczenia chorób kobiecych w XVIII-wiecznej Rzeczypospolitej. Następnie Wojciech Kaczor zapytał, czy fotografia korespondentów z czasów wojny secesyjnej miała wpływ na modernistów. W odpowiedzi na tę kwestię słuchacze dowiedzieli się, że modernizm miał wzorce głównie europejskie.

Sesję drugą, moderowaną przez Adama Sasinowskiego, zdominowały tematy dotyczące seksualności w kontekście obozów koncentracyjnych i II wojny światowej. Zarys problemu prostytucji w Niemczech nazistowskich przedstawił Gabriel Szuster z Uniwersytetu Pedagogicznego w Krako-

¹ F. Lagrange, *Islam d’interdits, Islam de jouissance*, Paris 2008.

wie. Prelegent ukazał szerokie tło historyczne i uwarunkowania, w których zrodziło się i funkcjonowało schizofreniczne podejście partii nazistowskiej do prostytutki. W tym samym kręgu pozostawał referat Katarzyny Kotuli (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie). Prelegentka przedstawiła sytuację więźniarek obozów koncentracyjnych, odzieranych z kobiecości poprzez np. golenie głów czy obnażanie. Referat, który niezwykle poszerzył wiedzę na temat funkcjonowania *Puffów*, zaprezentowała Irmina Maleszewska z Uniwersytetu Warszawskiego, odwołując się do terminologii Michaela Foucaulta. Ostatni referat w tej części zaprezentował Wojciech Kaczor z Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie. Badacz pokazał, w jaki sposób konflikty zbrojne wpłynęły na życie seksualne weteranów II wojny światowej.

Tę część obrad zakończyła dyskusja na temat prostytucji w obozach koncentracyjnych. Ważny głos zabrał Przemysław Jędrzejewski (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie), pytając o podstawę źródłową do badań nad zagadnieniem prostytucji obozowej. Referat Katarzyny Odrzywołek (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie) pt. *Salon Kitty – seksualna enklawa inwigilacji w centrum nazistowskiego Berlina* został dołączony do materiałów konferencyjnych ze względu na nieobecność prelegentki.

Dalsza część obrad rozpoczęła się po popołudniowej przerwie. Jej moderatorem była Klaudia Skrzężyna (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie). Pierwszy referat wygłosiła Katarzyna Orlińska z Instytutu Germanistyki Uniwersytetu Warszawskiego. Prelegentka przedstawiła refleksję nad pojęciem pornografii w tekstach Marquisa de Sade'a i Leopolda von Sachera-Masocha. K. Orlińska przedstawiała prace obu autorów w świetle teorii psychoanalitycznych i patologicznych, proponując ich reinterpretację. Koncepcję seksualności i erotyzmu w kontekście filozofii Georgesa Bataille'a omówiła Katarzyna Rdzanek z Instytutu Badań Literackich PAN w Warszawie. Zasadniczą kwestią tych rozważań było pojęcie transgresji, rozumianej jako przekraczanie zakazów, które doprowadza do ekstatycznej utraty osobowości. Adrian Stelmaszyk z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu zreferował bardzo zbliżony temat, mówiąc o założeniach, elementach i konsekwencjach transgresji według Georges'a Bataille'a. Sesję tę zamknął inny przedstawiciel UMK, Mateusz Maleszka, wygłaszając referat pt. *„Mieszanie ras to komunizm” – strach przed rasowo mieszanymi związ-*

kami na południu Stanów. Przedstawił w nim obawę ludności europejskiej przed mieszaniami się z Afroamerykanami w okresie po zniesieniu niewolnictwa. Prelegent skupił się na religijnej argumentacji zabraniającej współżycia seksualnego przedstawicielom różnych ras.

Po zakończeniu panelu nastąpiła dyskusja pomiędzy prelegentami, których wystąpienia oscylowały wokół problemu transgresji w filozofii Bataille'a oraz tekstów de Sade'a i Sachera-Masocha. Referenci wymienili poglądy dotyczące swych wystąpień. Mateusz Maleszka odpowiedział na pytania dotyczące przyczyn dyskryminacji rasowej w Kościołach chrześcijańskich ze Stanów Zjednoczonych oraz losów dzieci ze związków mieszanych, które – jak się okazało – były zamykane w specjalnych obozach.

Ostatnia sesja kończąca drugi dzień konferencji została poprowadzona przez Karolinę Szlęzak (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie). Składały się na nią trzy referaty. Pierwszym z nich była analiza poezji Eugeniusza Tkaczyszyna-Dyckiego, której podjęła się Dominika Kiejek z Uniwersytetu Śląskiego. Dokonując interpretacji, autorka ukazała, w jaki sposób homoseksualiści podejmują próbę samooceny, kierując się wartościami judeochrześcijańskimi. Wojciech Sitarz z Uniwersytetu Wrocławskiego poruszył kwestię ewolucji stosunku władzy rosyjskiej do zachowań nieheteronormatywnych na przestrzeni XX i XXI wieku. Referat zakończyło przedstawienie ustawy z 2013 roku wydanej przez władze państwowe Rosji, zakazującej propagowania homoseksualizmu. Wystąpieniem, które kończyło konferencję, był referat Anny Wywiol z Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, poruszający problem roli kobiet w reklamach. Według prelegentki twórcy reklam uprzedmiotawiają ciała kobiece poprzez ich użycie w celu wywołania pożądania reklamowanego produktu. Jedno z pytań po tym panelu dotyczyło biografii Eugeniusza Tkaczyszyna-Dyckiego. Wojciech Kaczor zapytał natomiast o stosunek cerkwi prawosławnej do homoseksualizmu. Uczestnicy konferencji wymienili także poglądy na temat obsceniczności i dyskryminacji kobiet w reklamach.

Obrady podsumowała Karolina Szlęzak. Podziękowała młodym badaczom przybyłym na konferencję, zwracając uwagę, że ich wystąpienia cieszyły się dużym zainteresowaniem zarówno wśród pracowników naukowych, doktorantów, jak i studentów. Podkreśliła znaczącą rolę konferencji

w integracji środowiska młodych naukowców, nieobawiających się podejmować trudnych i pomijanych dotąd tematów. K. Szlęzak wyraziła także nadzieję, że Koło Naukowe Doktorantów Historii nadal podnosić będzie tematy słabo zbadane lub zupełnie nieznanne dotąd w nauce oraz, że w kolejnych konferencjach, tak jak w omawianej, wezmą udział młodzi naukowcy z całej Polski, prezentując prekursorskie badania. Na zakończenie konferencji kilka uwag wnieśli także inni organizatorzy konferencji: Przemysław Jędrzejewski, Wojciech Kaczor, Piotr Magiera, Adam Sasinowski, Klaudia Skrzężyna i Gabriel Szuster. Doszli oni zgodnie do wniosku, że cel przyświecający symposium, czyli rozpoczęcie debaty nad miejscem seksualności i cielesności człowieka w historii, został osiągnięty.

Klaudia Skrzężyna, Gabriel Szuster (Kraków)